

1. Котлер Ф., Амстронг Г., Сондерс Д., Вонг В. Основы маркетинга: Пер. з англ. 2-е европ. изд. – К., М.; СПб.: “Вильямс”, 1998. – 1056 с. 2. Маркетинг инновационного процесса: Учеб. пособие / Н.П. Гончарова, П.Г. Перерва и др. – Л.: “ВИРА-Р”, 1998. – 267 с. 3. Менеджмент та маркетинг інновацій: Монографія // За заг. ред. С. Ілляшенка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 616 с. 4. Буднікевич І.М., Школа І.М. Становлення регіонального ринку інновацій в Україні: Монографія. – Чернівці: Зелена Буковина, 2002. – 200 с. 5. Чухрай Н. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове і логістичне забезпечення: Монографія. – Львів: Вид-во НУ “Львівська політехніка”, 2002. – 315 с. 6. Чухрай Н., Патора Р. Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві. Підручник. – К.: КОНДОР, 2006. – 398 с. 7. Potykowski F. Zarządzanie innowacjami: globalizacja, konkurencja, technologia informacyjna. – Warszawa - Łódź: PWN, 2001. – 325 s. 8. Cooper R., Benchmarking New Product Performance // Results of the Best Practices Study, „European Management Journal” 1998, nr 1.- s. 190.

УДК: 332.146:330.322

В.І. Шевченко-Марсель, Н.С. Русина

Інститут підприємництва та перспективних технологій
при Національному університеті “Львівська політехніка”

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННОГО РЕГІОНУ

© Шевченко-Марсель В.І., Русина Н.С., 2007

Досліджено питання інвестиційного забезпечення розвитку економіки прикордонного регіону. Запроваджено визначення ефективності транскордонного співробітництва. За його результатами зроблено відповідні висновки.

In the article the problems of investment ensuring economic development of the border region. The definition of essence of an effective transborder cooperation. According to its results corresponding conclusion have been done.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Наявність кордону з Європейським Співтовариством надає унікальні можливості щодо поліпшення інвестиційного забезпечення розвитку. Таку можливість створює транскордонне співробітництво. Транскордонна співпраця є дуже важливим чинником, який в умовах глобалізації економіки, з одного боку, унеможливорює створення нового прикордонного бар'єру (залізної завіси) між країнами, що входять або в найближчому майбутньому входять до ЄС, та Україною, а з іншого, – надає можливості щодо залучення іноземних інвестицій у розвиток прикордонної інфраструктури, що надалі дасть змогу регіону набути певних економічних переваг у конкурентній боротьбі.

Західні прикордонні області мають чималий досвід транскордонної співпраці. Особливо багатим він є на Закарпатті, яке межує з трьома країнами ЄС: Угорщиною, Словаччиною та Польщею. Основними проявами транскордонного співробітництва тут були:

- проведення міжнародних ярмарків та виставок у містах регіону;
- інтенсифікація зовнішньоекономічних контрактів між територіями;

- організація конференцій для обговорення спільних проблем п'яти країн;
- участь у заснуванні Асоціації карпатських торгово-промислових палат, Асоціації університетів Карпатського єврорегіону;
- започаткування співробітництва з міжнародними структурами, зокрема з Комітетом економіки Європи при ООН, єврорегіоном Maas-Rijn;
- проведення професійних змагань, благодійних фестивалів для осіб із фізичними вадами;
- поліпшення міжетнічних відносин у регіоні, зокрема шляхом сприяння студентським та учнівським обмінам, спільним історичним дослідженням, культурно-просвітницьким акціям;
- налагодження діяльності пунктів перетину кордону;
- будівництво моста через Тису на українсько-угорському кордоні;
- діагностика стану транскордонного співробітництва області, зокрема змісту транскордонних та міжрегіональних угод, укладених органами виконавчої влади та місцевого самоврядування Закарпатської області упродовж попередніх років, результатів їх якісного виконання;
- проведення днів добросусідства: на українсько-словацькому кордоні – 11 травня 2002 р., українсько-польському – 7 вересня 2002 р., українсько-румунському – 22 вересня 2002 р., під час яких обговорено питання відкриття нових чи зміни статусу існуючих пунктів перетину кордону, активізації різних форм співробітництва;
- участь у підготовці і роботі міждержавних, міжурядових, міжгалузевих та міжрегіональних комісій, зокрема Міжурядової українсько-словацької комісії, Міжурядової українсько-польської комісії, Українсько-польської змішаної комісії з питань торгівлі та економічного співробітництва, Міжгалузевої комісії з питань транскордонного співробітництва та єврорегіонів;
- ініціювання створення у січні 2002 р. Агентства регіонального розвитку та транскордонного співробітництва «Закарпаття»;
- ініціювання створення мережі агентств регіонального (місцевого) розвитку Закарпатської області, до складу якої входять сім організацій [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових публікаціях чимало уваги приділяється теоретичними засадам інвестиційного забезпечення потреб економіки прикордонного регіону. Треба виділити праці О. Амоша, О. Бланк, Є. Бойко, М. Долішній, М. Козоріз, О. Кузьмін, Т. Смовженко, І. Тивончук [3, 4]. Однак незважаючи на це, існує багато невирішених проблем як методичного так і прикладного характеру, які стримують розвиток інвестиційної підтримки економіки прикордонного регіону.

Цілі статті. Основним завданням у цій сфері є підвищення дієвості та ефективності транскордонного співробітництва. Під ефективністю розуміється підвищення рівня соціально-економічного розвитку прикордонного регіону, що бере участь у транскордонному співробітництві. Для цього необхідно залучати іноземні інвестиції та реалізовувати спільні проекти. Це вже є наслідком транскордонних відносин, тобто, необхідно передбачити у транскордонних відносинах курс на залучення коштів іноземних інвесторів. Для цього замало лише покращувати добросусідські відносини. Транскордонне співробітництво полегшує сам процес налагодження зв'язків між іноземними інвесторами та потенційними об'єктами інвестування, а також стимулює вирішення спільних проблем у прикордонних територіях. А для того, щоб іноземні інвестори прийшли в прикордонні регіони України, необхідно також створити сприятливі умови.

Викладення основного матеріалу. Важливим напрямком розвитку транскордонного співробітництва є формалізація транскордонних відносин. Для цього створюються єврорегіони –

найпоширеніша форма транскордонних об'єднань. Інвестиційні процеси в євро регіонах мають певні особливості та переваги, а саме:

- наявність регіональних угод між прикордонними регіонами країн-сусідів;
- фінансування цих угод на кордоні може взяти на себе ЄС;
- враховуючи близькість кордону та наявність на українській стороні надлишку робочої сили, необхідно створювати виробництва на давальницькій сировині (прикладом можуть бути АТ «Весна» та концерн «Леоні»);
- можливості щодо впровадження спільних інвестиційних проектів з прикордонними територіями сусідніх країн;
- застосування узгодженої екологічної політики тощо.

Наприкінці 2004 р. за участі України створено та функціонують чотири євро регіони на західному та південно-західному кордонах: Буг, Верхній Прут, Карпатський, Нижній Дунай. Територія України, що входить до євро регіонів, становить майже 20 % її загальної площі, на якій мешкає понад 22 % населення країни. До складу чотирьох євро регіонів входять шість областей, 100 районів, 109 міст України та адміністративно-територіальні одиниці семи країн Європи.

У 2003 р. на східному кордоні України створено євро регіон “Дніпро” (Чернігівська область України, Брянська область Російської Федерації та Гомельська область Республіки Білорусь). Нині проводиться робота щодо формування євро регіонів “Слобожанщина” (Харківська область України та Белгородська область Російської Федерації), “Дністер” (Вінницька, Одеська області України та прикордонні регіони Республіки Молдова). Опрацьовується питання щодо розроблення проекту євро регіону “Сян” (Львівська область України та Підкарпатське воєводство Республіки Польща). Ведуться перемовини щодо входження Миколаївської області до євро регіону “Померанія”.

Та поки що діяльність цих євро регіонів не виправдовує покладених на них сподівань. Основними проблемами, що перешкоджають їхньому успішному функціонуванню, є:

- неефективна структура управління;
- обмеженість його повноважень;
- недостатнє фінансування;
- відсутність цілеспрямованої стратегії розвитку транскордонних відносин.

Стратегічно важливим є розроблення «Програми співпраці західних прикордонних областей з прикордонними регіонами сусідніх країн ЄС». Необхідність прийняття спільної програми впливає зі спільної мети цих областей – налагодження стосунків з регіонами Європейського Співтовариства.

Важливу роль для розвитку транскордонних відносин має відігравати їхня фінансова підтримка урядовими структурами ЄС. 20 вересня 2004 року на експертному рівні було погоджено План дій “Україна – ЄС” щодо впровадження нової політики сусідства ЄС стосовно України.

Одним з напрямків цієї політики є збільшення фінансової підтримки: Україні надаватимуть фінансову допомогу ЄС для підтримки заходів, визначених планом дій. Нині Комісія розробляє новий європейський механізм сусідства та партнерства, за допомогою якого також надаватиметься допомога Україні для вирішення питань транскордонної та транснаціональної співпраці між Україною та країнами ЄС. Така підтримка також надаватиметься через Європейський інвестиційний банк для проектів, які стосуються здійснення інвестицій в інфраструктурний розвиток.

Цей фактор потрібно вигідно використовувати, а саме залучити якомога більше коштів (ЄС зацікавлене у створенні надійного кордону з Україною, а це неможливо зробити без розбудови відповідної прикордонної інфраструктури) та ефективно їх використати. Для цього варто

впровадити заходи щодо підвищення привабливості прикордонних територій для іноземного інвестування.

Стратегічною перевагою при залученні іноземних інвестицій є наявність спеціальних економічних зон (СЕЗ) на території Західного прикордонного регіону. У Львівській області діють дві СЕЗ: “Яворів” та “Курорттополіс Трускавець”. Можна з упевненістю стверджувати, що на початок 2004 р. вони є лідерами інвестиційних процесів в області. Тут реалізовано 45 інвестиційних проектів на суму 61,3 млн. дол. США, створено понад 8 тис. нових робочих місць [6, с. 12], однак лише 19,3 млн. дол. – кошти закордонних інвесторів.

Фактично кожен п'ятий долар, інвестований у Львівську область, припадає на СЕЗ “Яворів”. Загалом, запровадження спеціального інвестиційного режиму на території Яворівського району зумовлює такі позитивні наслідки: створення нових робочих місць, наповнення районного та державного бюджетів, проведення галузевої реструктуризації економіки регіону, запровадження нових технологій, підвищення якості товарів та послуг, зростання експортного потенціалу регіону (за період функціонування СЕЗ «Яворів» експортовано продукції на суму понад 75 млн. грн.), а відповідно надходження валюти, зростання активності підприємств у зв'язку з розвитком конкуренції, покращання умов праці та ріст її продуктивності, зацікавленість підприємств у спрямуванні прибутку на розширення виробничої діяльності, підвищення життєвого рівня населення (середня заробітна платня на підприємствах СЕЗ «Яворів» становить 600 грн., тоді як у середньому в районі – 300 грн.) [1, с. 17–18].

Незважаючи на вищенаведені факти, на адресу СЕЗ лунає чимало критичних зауважень (зокрема і від виконавчої влади), насамперед через невиконання поставлених перед ними завдань. Це свідчить про необхідність розроблення механізмів, які б допомогли удосконалити діяльність СЕЗ. Одним з них є аналіз зарубіжного досвіду. Наприклад, у Польщі СЕЗ були створені згідно із законом від 20 жовтня 1994 р., причому пріоритетним їх місцерозташуванням були прикордонні з Німеччиною території. У межах гармонізації законодавства з нормами, чинними в ЄС, 1 січня 2001 р. набули чинності Закон від 30 червня 2000 р. «Про умови допуску та нагляду за суспільною допомогою для підприємств», а також доповнення до Закону «Про спеціальні економічні зони» від 16 листопада 2000 р.

Згідно з цими законодавчими актами підприємці, що працюють на територіях СЕЗ, на основі дозволу, виданого міністром економіки (або від його імені керівником зони), під час реалізації умов дозволу мають право користуватись суспільною допомогою у формі податкових звільнень. Після перевищення визначеного для кожної зони мінімального порогу інвестицій (від 350 тис. євро до 2 млн. євро) або мінімального порогу зайнятості (від 40 до 100 осіб) прибуток підприємця повністю звільняється від прибуткового податку на 10 років діяльності, а пізніше звільнення становить 50 % прибутку до закінчення функціонування зони.

Економічну діяльність у зонах розпочали 239 підприємців. На кінець березня 2002 р. було реалізовано інвестицій на суму майже 7,2 млрд. злотих. Однією з основних цілей формування зон було створення нових робочих місць, і в цій сфері майже половину запланованого ефекту вже досягнуто, а саме 46,8 %, або 32 тис. місць [7, с. 72].

Останнім часом точиться доволі багато дискусій щодо визначення пріоритетних джерел інвестиційної діяльності. Деякі вчені вважають, що нам повністю вистачає внутрішніх джерел, і зовнішні інвестиції нам не потрібні [5]. Дехто схиляється до думки, що основою формування інвестиційних джерел мають бути зовнішні фінансові ресурси. Ми вважаємо, що необхідно максимально використовувати внутрішні інвестиційні джерела, але водночас, зважаючи на їхню недостатність для задоволення усіх потреб економіки в інвестиціях, необхідно залучати також і зовнішні фінансові ресурси. Однак це залучення має відбуватись на прийнятних для регіону умовах і тільки тоді, коли буде впевненість у ефективності їхнього застосування щодо його економічного та соціального розвитку.

На думку представників Львівської облдержадміністрації, залучення іноземних інвестицій в українську економіку не є самоціллю. Адже, крім нових робочих місць та збільшення податкових відрахувань, такі інвестиції, при неадекватній зовнішній політиці, можуть нести в собі елемент загрози як для національної чи економічної безпеки держави, так і з погляду захисту навколишнього середовища та забезпечення сталого розвитку.

У зв'язку з цим виникає потреба формування відповідних пріоритетів інвестиційної політики, особливо на регіональному рівні, узгодження національних та суспільних інтересів із загальнодержавними цілями і територіальними пріоритетами [2, с. 7].

Щодо стану залучення іноземних інвестицій в економіку Львівщини як провідного Західного прикордонного регіону, то у 2003 р. їх обсяг становив близько 75 млн. дол. США, темп приросту обсягу інвестицій – 17,5 %, тоді як загалом в Україні – 10,5 %. Позитивним є те, що з кожним роком зростає частка іноземних інвестицій у вигляді грошових внесків та внесків у виробничу сферу [8, с. 2].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дієвим кроком щодо активізації інвестиційної підтримки конкурентоспроможності, насамперед у західних прикордонних областях, які мають відіграти стратегічно важливу роль у адаптації України до умов ЄС, має стати створення Банку розвитку транскордонного співробітництва. Це дасть можливість підвищити привабливість фінансування програм розвитку транскордонного співробітництва (зокрема щодо розвитку прикордонної інфраструктури) шляхом удосконалення контролю за коштами, виділеними європейськими та вітчизняними установами на розвиток транскордонної співпраці та зменшення витрат на проведення фінансових операцій (Банк має здійснювати фінансові операції з обслуговування транскордонних взаємовідносин за нижчою, ніж в інших установах, ставкою). Ще однією перевагою створення такої установи є отримання джерела постійного фінансування та кредитування прикордонних проектів за відносно невисокими процентними ставками. Створення такої інституції посилить транскордонну співпрацю з прикордонними територіями сусідніх з Україною країн ЄС та слугуватиме фактором адаптації західних прикордонних регіонів держави до умов Європейського Співтовариства.

Засновниками такого банку можуть бути: Європейський інвестиційний банк (або інша європейська фінансова установа); місцеві органи влади Львівської, Закарпатської та Волинської областей; регіональні органи влади прикордонних до України територій Польщі, Словаччини та Угорщини; Уряд України; українські та зарубіжні фінансові установи.

Банк розвитку транскордонного співробітництва має виконувати такі завдання:

- проведення інвестиційних операцій на прикордонних з ЄС територіях за кошти європейських установ;
- кредитування транскордонних та прикордонних проектів;
- обслуговування торговельних операцій на прикордонних територіях;
- обслуговування пунктів перетину кордону (в перспективі);
- фінансування проведення транскордонних презентаційних заходів;
- фінансування програм з обміну досвідом;
- пріоритетне фінансування / кредитування проектів з облаштування прикордонної інфраструктури.

Фундація такого банку може стати стратегічним фактором підвищення конкурентоспроможності економіки регіону, а відтак – розвитку західних прикордонних областей України, механізмом акумуляції та ефективного, доступного фінансування інвестиційних проектів на прикордонних територіях.

1. Аналіз функціонування СЕЗ «Яворів» // Зовнішньоекономічний кур'єр. – 2003. – №5–6.
2. Борщевський В. Інтеграція, інвестиції, інновації // Зовнішньоекономічний кур'єр. – №5–6. – 2003.
3. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. – М.: МП «ИТЕМ» ЛТД, Юнайтед Лондон Трейд Лмітед, 1995.-448с.
4. Бойко Э., Горин М. та ін. Сучасні проблеми інвестування структурних реформувань промислового регіону. – Львів, ІРД НАН України, 1998. – 35 с.
5. Дмитрієва О.А. Вплив ринку фінансових послуг на інвестиційні процеси // Фінанси України. – 2003. – №5.
6. Основні пріоритети Львівської облдержадміністрації у сфері зовнішньоекономічної діяльності, підтримки малого підприємництва, сприяння залученню іноземних інвестицій в економіку області // Зовнішньоекономічний кур'єр. – 2003. – №5–6.
7. Польца. Твій діловий партнер / За ред. Барбари Дурки. – Варшава, 2002.
8. Сердега О. Вітальне слово // Зовнішньоекономічний кур'єр. – 2003. – №5–6.